

csövet. Szemügyre veszi a fent leírtakat és örül annak, amit lát. Ezután provokálja a gyerekeket, hogy tartsanak vele. Ezt nem tűri Jancsi, megkérdezi az ördögöt, hogy akar-e csillagokat is látni? Természetesen igen a válasz, így Jancsi beteríti egy fekete vászonnal az ördögöt, mondván, hogy a csodához erre van szükség, és jól elagyabugyálja az ördögöt. Megígérteti vele, hogy ezentúl nem fogja rosszra buzdítani a gyerekeket. A közösen színre vitt bábjátékot természetesen a témát kifejező interaktív beszélgetés követi. (...)

Általa mindig történik valami varázslat

Rusz Csilla

Ezzel a műhelybeszámolóval nem összegezni akarok. Nem vonalat szeretnék meghúzni, és nem rendszerezni kívánom mindazt, ami eddig történt a foglalkozásaimon, hiszen továbbra is kísérletezem. Inkább néhány gondolatot osztanék meg, kérdéseket szeretnék megfogalmazni, és azokra válaszokat keresni. Néhány támpontot adni azoknak, akik szeretnének bábozni tanítványaikkal, vagy színházi előadásokban használnának bábokat.

20 évvel ezelőtt találkoztam a drámapedagógiával és a szerelmese lettem. 2008-ban elvégeztem egy gyermekszínjátszó-rendezői képzést, mert egyre jobban érdekelt a gyermekszínjátszás. Azóta majdnem minden évben részt vettem az osztályommal a Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Fesztiválon.

Ha azt kérdeznénk, milyen távolság van a pedagógia és a drámajáték között, azt mondanám: nem távolság, hanem közelség van. A pedagógia nem egy egzakt tudomány, ahol pontos eredmények, megoldások vannak. A pedagógia útkeresés. A drámajáték is útkeresés, a színjátszás is útkeresés, a rendezés is útkeresés, ahol megélések, megtapasztalások, élmények vannak. Ehhez kapcsolódhat a bábjáték is, élmény, megélés, megtapasztalás egy tárgyon keresztül.

A bábu kapocsá válhat, vagy éppen a megfelelő távolságot biztosíthatja egy gondolat megfogalmazásában, átadásában, vagy egy együttlét kialakításában. Mert a bábjáték nyelvén beszélni mindenki tud, vagy meg tud tanulni, csak fel kell fedeznünk ezt a képességünket. Bábót is bárki tud készíteni, ha megtalálja a neki alkalmas kivitelezési technikát, és ismer néhány alapszabályt.

Eddig két előadásomban alkalmaztam bábokat: a Hammas Gyurka és a Kövér Lajos című produkciókban. Miért használtam bábót? Általában az előadásaimban a jelmez jelzésértékű, díszletet egyáltalán nem használok. A szövegmondáson, a színpadi játékon, színészi játékon kívül mindig keresem, mitől válhat egy előadás katartikusá, mégsem mondom azt, hogy a bábót a színpadi hatás miatt, a katarzis megteremtése miatt használom csak. Sokkal többről van szó. A gyerek élettelen tárgyakkal játsza el az élet, kezére húzza, vizsgálja, nézi, mozgatja, játszadozik vele, párbeszédet folytat, hangot ad, életet kölcsönöz neki, „lelket lehel bele”. Ha ő készíti el vagy legalább valamelyik részét ő alkotja (például a Hammas Gyurka előadásban, az ördögöknél a szemeket, szájakat, farkat), sajátjává válik, saját „Pinokkiójává”. „A szem a lélek tükré” – ez a bábukra is érvényes. Ha egy csupasz kézre húzott golyóra két szemet teszünk, kísérletezhetünk a két szem nagyságával, színével, anyagával és elhelyezésével. Máris

elindítja a fantáziánkat: hol butának, hol gonosznak, bambának, szigorúnak stb. látjuk a fejet. Ha pedig megmozdítjuk, lassan lehajtván a tekintetet, majd gyorsan felemelve azt, megszületik a golyón az arc. Ezt megtapasztalták a gyerekek az ördögökkel a próbákon, hiszen a Hammas Gyurka előadásán 28 ördög bábút használtunk. A pokol hangulatát, az ördögkatlan hevét a fekete-piros színű bábok sokadalma megteremtette, helyettesítve jelmez, díszletet. Gyakran előfordult, hogy az eleven képi világban összeforrta a báb a mozgatójával, nem lehetett őket megkülönböztetni, elválasztani sem.

A szimbolizálás számtalan lehetősége teremti meg a báb varázsát. Ahogy a gyermek a bábót használja, a bábuval személyiségében és alakjában azonosult „én”-jét mutatja. Ő ugyan rejtve marad, de általa kap a báb szuggesztív hatalmat, és eggyé válva létrehozzák a drámai alakot, megteremtve a lélekkel telt bábót. A Kövér Lajost (bábuval jelenítettük meg) mozgó kisfiú testhelyzetének apró változásai, hangja mindig új és új értelmezéseket idézett meg, az „álca” mögötti takarásból előbújt a bábos és áttételesen közölte mondandóját. Így a darab felfokozott érzelmi töltést kapott, az előadás képszerűsége erősödött. Maga a báb egy hatalmas, kövér, undorító külsejű, lomha bábfigura volt. Fontos, hogy a gyerek el is bújhat a báb mögé, ha nehéz a figurával azonosulni. Mert például, ha egy negatív személyt kell életre kelteni, titkolt negatív érzéseit kell kifejezni, vagy életkorából adódóan szemérmes bizonyos helyzetben (előfordult, hogy az ötödikes fiúnak bábót kellett a kezébe adnom, hogy Kukoricza Jancsi udvarlását eljátssza a mellette álló kislánynak). A báb tehát el is emel a személyestől, eltávolítva tudok kimondani, megmutatni konkrét, egyéni tartalmat.

A báb legfontosabb jellemzője, hogy személyisége van, élőlényt jelenít meg. Érzéseket, gondolatokat ébreszt, mint minden képzőművészeti alkotás, viszont a bábu sajátossága az, hogy élni akar. Ha a bábbal nem játszanak, akkor az csak holt anyag marad. A báb nyelve a mozgás: a ritmus és az energia. A bábok a testükkel beszélnek, a tekintetükkel. Illúziót teremtenek, nem utánozzák, hanem újragondolják, stilizálják a valós mozdulatokat.

A bábok mozgatása pl. a Hammas Gyurka előadásban akkor vált igazán varázslattá, amikor a bábok együtt táncoltak. 28 ördög báb a színpadon, minden gyerek a saját ördögével, énekelve: „Ha megfogom az ördögöt...”. A báboknak nem mindig kell beszélniük, a szavakon túl más eszközökkel – látvánnyal, zenével, mozgással tolmácsolhatnák a lényegét. A bábokat már az emberi történet legősibb idejétől megtalálhatjuk a világ minden táján, és nem azért, mert beszélnek, hanem azért, mert életre kelnek.

Ami változik, ami mozog, számunkra azt jelenti, hogy él. Természetesen nem azt szorgalmazom, hogy a szöveget, a beszédet száműzzük a bábjátékokból, de amit el tudunk mondani másképp, mint szavakkal: tegyük meg! Fedezzük fel, hogy milyen más módon tudunk közölni egy gondolatot! Ötvözzük a képzőművészet nyelvét a zenével, a hangokkal (másokkal, mint a beszéd), és hassunk – első sorban – az érzésekre! Ami a színpadon élénk tárul, az mind jel, és éppen ezért semmi sem lehet véletlen. A néző mindazt, amit lát, hall, érez és ért, átértesíti önmagán, kiélemez.

A bábhasználat az előadásaim esztétikai értékét is fokozta, felkeltette a nézők érdeklődését (meghökkenés), ér-

zékszervi hatást biztosított, vizuális élményt. A drámajáték, színjáték, bábjáték hármassága teljessé tette a produkciót. A bábhasználat megengedett olyan mozgási szabadságot, amit élő emberrel (gyerekkel) nem lehet megtenni, az érzelmeket képekben jelenítette meg. Nem elvett, hanem látványban, drámai feszültség megteremtésében hozzáadott az előadáshoz. A bábok használata segítette a jelenetek átkötését, hozzájárult a játék gazdagításához, a megszólalásokat hangsúlyosabbá tette.

Nem vagyok bábszínész, nem tanultam bábozni, óvatosan nyúlok a bábhoz, és azt mondogatom tanítványaimnak: „a báb olyan csodás játékszer, amelynek lelke van”. S általa mindig történik valami varázslat!

Báb a drámafoglalkozáson

– műhelybeszámoló a Debreceni BolyaiSokktól –

Deczki Klára

Hadd kezdjem írásomat egy aktuális és igen szomorú hírral: művészeti iskolánkban a 2003 óta működő bábjáték tanszak az idei tanévvel megszűnik. Egy tollvonás „oda-fönn”, és az addig alkalmas, elkötelezett és sikeres pedagógus, végzettsége alapján (bábszínész II.) már nem taníthat bábjáték tanszakra. Csak a Színművészeti Egyetemet végzett bábszínész(!) folytathatja ezt a pedagógiai munkát. Ezzel tulajdonképpen ellehetetlenítették az alapfokú művészeti iskolák bábjáték oktatását. Ez a tény kissé árnyékot vet az öröömre, hogy e jeles lapban beszámolhatok a drámafoglalkozásaimon alkalmazott bábos technikákról. No, de rázzuk meg magunkat és örüljünk annak, ami van: még taníthatunk a színjáték tanszakon, még elfogadják a drámapedagógus végzettségünket.

Jómagam bábos kollégáimtól sok mindent látva és tanulva, sok, általuk készített tárgyat használva, gyakran alkalmazok bábos technikákat csoportjaimmal. A tárgyjátéktól a kesztyűsbábokon át, az óriásbábokig minden hasznosan beilleszthető a színjátékba.

Leglátványosabb az árnyjáték, melyet egy fehér vászonnal és egy írásvetítővel, íróasztali lámpával, vagy akár egy zseblámpával bármely iskolában könnyen elő tudunk varázsolni. Használhatjuk valamely misztikus vagy félelmetes személy megjelenítésére (pl.: *Békés Pál: Félőlény című darabjában a Nagy Tökély, akinek óriásról kell összezsugorodnia, végül elfogynia*), vagy egy múlt / jövőbeli esemény vagy álomkép felidézésére (pl.: *Erdős Virág Pimpáré és Vakvarjúcska meséjében a királylány álma*).

A különböző óriásbábokat is nagyon kedvelik mind a játzó, mind a néző gyermekek. Óriások, sárkányok felidézésére alkalmasak, de nem utolsó sorban nagyon szoros együttműködésre is tanítanak, hiszen ezeket általában több mozgató irányítja (pl.: *az Ózban, amikor óriásként jelenik meg a „kis szélhámos”, majd lelepleződik*).

Kesztyűsbábokat szívesen alkalmazok kisebbekkel való játékban és beszélgetések során. A gyerekek sokkal hamarabb megértik a hangszínváltásokat, ha figurához köthetik. De a középiskolásoknál is izgalmas játék volt, mikor a tudat meghasadását mutattuk be egy hófehér

plüssnyuszi segítségével Erdős Virág *Merénylet* című abszurd játékában.

A maszkok nem csak farsangi időszakban használhatók. Egészen karakteres félmaszkokat lehet készíteni a tanulókkal (*elegáns hölgyek kalapban, durva kegyetlen férfiak, bohócok, szolgák*), melyekkel aztán remek játék kerekedhet a commedia dell'arte hagyománya alapján. Nagyon erős felszabadító hatással bír néha egy-egy álarc viselete. Maszkokat használok például az ördög-angyal játékban is. Elkészítésük csomagolópapírból és tapétaragasztóból ún. kasirozással történik: kicsit hosszadalmas művelet, de annál tartósabb a végeredmény. (Van olyan kasirozással készült maszkunk, amit már 15 éve használunk!) Szintén kasirozással jött létre az a báb is, mely egy teljes embert ábrázol tagjaira bontva (végtagok, fej, törzs), és az előadás kezdetekor részeiből összeáll egy emberré, majd a végére darabokra esik. Ezzel a technikával egyébként bármilyen kellék vagy díszlet elkészíthető.

A tárgyjáték az egyik legegyszerűbb bábos megoldás, mégis varázslatokra képes. Kicsi gyermek még nagyon hamar elfogadja e játékforma szabályait, és bármilyen tárgyba képes életet adni: cipőkkel, pulóverekkel, különböző fejfedőkkel is játszhatunk el történetet, de kiegészítő elemként is megjelenhet egy történetben egy életre kelt tárgy. (Pl.: *A suszter manóiban éjszaka a cipők életre keltek és örömtáncot jártak*.)

Ha már tárgyról van szó: érdekes kérdés az is, hogy miről beszélgethetnek a tárgyak, mik lehetnek a problémáik, mit szeretnek, mit gyűlölnék? Építünk egy jelenetet a tárgyak konfliktusai köré: segítségül csomagolópapírra megrajzoljuk tárgyainkat, olyan nagy méretben, hogy a rajta vágott lyukon kiférjen az arcunk. Nagyon vicces jelenetek születhetnek ebből a játékból is.

És ha már rajzolunk, rajzoljunk képekből történetet: játszunk képmutogatást! Rengeteg humorlehetőség van a rajzokban. Ezt a technikát nagyon jól alkalmazhatjuk előadásainkban is, ha például egy szereplő hosszan monologizál a múltból (pl.: *Erdős Virág Merénylet című darabjában az anya elmeséli lánya egész életét, amely alatt kivetített gyermekrajzokon jelenítjük meg az egész abszurd*